

מכון סלטי לחקר הלאדינו בימי משבר הקורונה

El Instituto Salti para el estudio del Ladino en tiempos de Corona

ימי הקורונה סחפו את כולנו למציאות חיים אחרת. מבלי שנערך לכך, גם מכון סלטי לחקר הלאדינו, מצא עצמו מתמודד עם מציאות חדשה. המשרדים והספרייה המחקרית ננעלו, אבל הפעילות המשיכה במלוא המרץ. חברי הסגל המשיכו במלאכת ההוראה; הנחיית תלמידי המחקר נעשתה מבעד לצגי המחשב; המחקר והפרסומים נמשכו כסדרם, והרבה מן העשייה שלנו קיבלה תפנית הודות לטכנולוגיות הוירטואליות. אנו מביאים לכם סקירה תמציתית על אודות שנעשה במכון במהלך ימי הקורונה 2020. כמו כן אנו מביאים לכם קטע בלאדינו על אודות מגפת החולירע באיזמיר ולצדו מקבץ פתגמים בלאדינו על אודות עולם הבריאות והרפואה.

בתפילה לרפואה שלימה ולחזרה מהירה לשגרה המבורכת.

פרופ' שמואל רפאל
ראש המכון

BIVIMOS DIAS TRAJIKOS

Selim Salti, fundador del Instituto Salti

Komo dizirvos ke el virus Korona metyo al mundo entero en difikulta, mos alecho los unos de los otros i no savemos si en un futuro serkano se topara la melizina justa para eskabuyirmos de eya. Rogaremos a ke los siantifikos espesialistos de pandemias deskuviran el antikor justo para blokar este virus. Entremientes la vida kontinua i kada uno de mozotros devemos de akustumbrarnos a las nuevas realidades en las kualas somos obligados de bivar.

Es klaro ,todos lo dizen la vida en jeneral no va ser la mizma de agora en delantres. Los umanos miraremos de pensar profundamente a los trokamientos sosyales en muestras vidas de kada dia. Es ke kale komo siertos de mozotros lavorar de kaza individualmente en frente la komputadora o preferar de ir a las ofsinas, komo fue de uzo, fin agora i tener relasyones sosyales kon los kolegos del lavoro? Eske el Netflix remplasara las miles de salas de sinema i de teatro? Komo se organizaran los konsertos en publiko i mizmo en salas? Komo se viajara de agora en delantres? Espesialmente de Israel a etranjero, es ke los aviones viajaran medyos yenos i si esto sera el kavzo, kualo van a ser los presyos de los bilyetos? Komer en publiko todo en no siendo defendido, es ke los restaurantes poderan lavorar komo el pasado? Es ke Amazon Alibaba i otras sosiedades remplasaran los sentros de komersyo , kondanados a serar o azerse depos de estos grupos monopolistos de distribusion? Dar repuestas en el dia de oy a todas estas kestyones es impozivle, ma kon paciensa si mos izolamos otros unos kuantos meses mas i los siantifikos mos apiyadan entremientes en topando el modo de defendermos, otro gayo mos kantara.

Ma la inimista entre los pueblos todo en kalmándose estos días, no vos pareska ke desaparesera. Ni los dirijantes de los vizinos arabos ni los del Iran trokaran sus politikas inimigas enverso Israel. Los konfliktos kontinuaran komo el pasado, la Nasyones Unidas ke no sirven a grande koza kontinuaran a tomar dechizyones ke no serán nunca aplikadas. Los Estados Unidos i la China se pelearan kon modos diplomatikos, ma sin moryerse, ansi la pas amerikana kontinuara. La

Rusia komo el Venezuela biveran en estrechura komo la Arjantina i la Turkia ke poko los kedo a deklarar sus faitas. Los evropeos por siguro del espanto de la Rusia, van a mirar a unirse un poko mas ma sin kreerse a un nasionalizmo evropeo.

Malgrado todas estas estrechuras el Instituto Salti kontinuo a fonksyonar sin arestarse. Los korsos fueron dados kon el sistema zoom. Solo la sekretareriya estuvo serrada.

Los estudiantes kontinuaran a resivir korsos en sus komputadoras fin ke la Universidad empesara a foksyonar normalmente. Estaremos kontentes de kontinuar a bivar, a ambezar sin sar i sin Kovid 19.



Clases en la plataforma del Zoom

La labor asidua del Instituto tomó las características propias de esta era que nos tocó vivir y se convirtió en una tarea virtual. Así fue como el equipo docente supo adecuar sus clases a la plataforma del Zoom y con el apoyo técnico de la Universidad se desenvolvió interactuando con los alumnos que respondieron gustosos a este medio y de semana en semana, esperaban ansiosos ese encuentro productivo y enriquecedor.

La experiencia adquirida por la Dra. Nivi Gomel con este tipo de plataformas educativas virtuales fue vertida en sus clases de lengua y trajo como resultado que nuevos 'elevos' (alumnos) se acoplaran al curso.

Los exámenes de la segunda fecha fueron reemplazados por trabajos prácticos o exámenes en línea, aprovechando la misma plataforma. Inclusive, el examen de ingreso y evaluación para el Curso de certificado que se dictará el año entrante, sobre "La cultura de los sefardíes de los Balcanes" fue confeccionado para ser efectuado, con éxito, en línea.

Encuentros virtuales

La Dra. Silvina Schammah Gesser mantuvo vivo los encuentros sobre "Los intelectuales españoles como intermediarios del mundo sefardí" para los alumnos de estudios superiores y colegas del equipo docente. La buena predisposición a realizar las clases a través del Zoom permitió sobrellevar cualquier obstáculo y el "el tiempo libre" dio lugar a revisar un generoso intercambio de materiales, films y cursos disponibles en la red.

Actividades abiertas para el público ladinoparlante

Por iniciativa de la Dra. Ilil Baum se concertó una clase de conversación libre en Ladino sesión que tuvo una buena audiencia de alumnos, ex alumnos, docentes de otras especialidades y del público en general.

Las festividades durante el confinamiento

Pesah:

La iniciativa conjunta del Dr. Salti y del Profesor Shmuel Rafael de llamar a una video conferencia, nos permitió días antes de Pesah hacer una evaluación semestral de las actividades del Instituto y tantear la situación incierta con la cual el mundo entero debe enfrentarse. El equipo entero: docentes e investigadores, la secretaria, la bibliotecaria y los voluntarios nos sentimos plenamente avalados y contenidos gracias al apoyo incondicional de nuestros directivos. Para compensar el vacío de este peculiar Seder de Pesah, el Instituto concedió gratuitamente la versión bilingüe de la Hagadá de Pesah en Ladino, editada por Behar y Refael.

Yom Hashoá:

A causa de la cuarentena el Día de la conmemoración por las víctimas del Holocausto que este año, por primera vez, iba a celebrarse conjuntamente con el Centro de Yidish de la Universidad Bar-Ilan, fue sustituido por un encuentro virtual donde se expusieron testimonios de sobrevivientes sefardíes, se leyeron textos en ladino y en hebreo, se elevaron memorias familiares y también se cantó. La ceremonia fue sellada con mucho respeto y emoción nombrando los nombres de los familiares desaparecidos

גם בימי קורונה מכון סלטי רואה חשיבות בהמשך הפעילויות המפגישות בין האקדמיה לקהילת דוברי הלאדינו ותלמידי המכון

המכון ערך סדרה של מפגשי שיחה פתוחים בלאדינו ביוזמתה של ד"ר אילאיל באום. המפגשים התנהלו כולם בלאדינו. המפגש הראשון הוקדש לפסח ובו מרצי ותלמידי המכון נפגשו לשוחח על מנהגי הפסח, והשמיעו סיפורים, פתגמים, שירים ואף חלקים מההגדה הקשורים בחג הפסח. מפגש נוסף יצר לראשונה מפגש שיחה וזיכרון שהוקדש לשואת דוברי הלאדינו תוך התמקדות בסיפוריהם האישיים של ניצולי יהדות יוון, בולגריה ומדינות יגוסלביה לשעבר ושל בני הדור השני לשואת יהודי הבלקן. המפגש נפתח עם שירו של המשורר משה העליון (95) שהקריא את שירו המרגש "הנערה מן הלאגר" (La djovenika al lager). בין המשתתפים ששיתפו בסיפור האישי, תלמיד המכון יהודה ספורטה, יליד סלונקי שיתף בסיפורו המרגש כיצד ניצלה משפחתו בזכות אזרחותם הספרדית. בסיפור משפחתו כדור שני לשואת יהודי סלונקי שיתפו גם ראש מכון סלטי, פרופ' שמואל רפאל ותלמידת המכון שרה סופרין. אלה גרוס שיתפה במכתב מרגש של אביה המתעד את מאורעות האקציה של יהודי סקופיה (מקדוניה) ב-1943. המפגש הסתיים בהקראת שמות בני המשפחות שנספו והעלאת זכרם. מפגשים נוספים בהשתתפות תלמידי ומורי המכון ואורחים נוספים ימשכו להיערך עד החזרה המלאה לשגרה ומטרתם ליצור מפגש ושיחה בלאדינו, וכן להקנות תחושת קהילתיות גם במהלך הבידוד שנגזר בימי הקורונה.

La investigación en tiempo de Corona

El equipo académico del Instituto fueron los "libros abiertos" y las fuentes de consultas que permitieron seguir con las investigaciones.

La **prof. Ora Schwarzwald** conjuntamente con el **Dr. Dov Cohen** trabajaron sobre la edición de un artículo sobre Pirke Avot, a publicarse en la prestigiosa revista Sefarad. En estos días de confinamiento la prof. Ora Schwarzwald alcanzó a editar los dos tomos de un libro del siglo 13-14 que incluyen glosarios en judeoespañol para la editorial Brill, como también sigue revisando el Seder Nashim publicado por Lazar, escribiendo artículos para revistas académicas en Israel y el extranjero, corregir una tesis doctora par el Departamento de Hebreo en la Universidad de Tel Aviv. Todo esto sin descuidar sus clases semanales por Zoom.

El **profesor Shmuel Refael** impartió una conferencia en el Museo de la Diáspora y una clase sobre la lengua en la plataforma de Podcast activado por la Universidad. <https://www.biu.ac.il/podcats>

La **Dra. Silvina Gesser** aprovechó la estancia en casa para finalizar dos artículos: uno en español, que analiza los aspectos económicos de la memoria en el Valle de los Caídos para la revista catalana Dictatorships and Democracies. En segundo, un texto en hebreo sobre las vanguardias literarias madrileñas de los años veinte y treinta del siglo veinte, que verá luz en un libro en honor a la **Profesora Dominique Levy Eisenberg**, de la Universidad de Tel Aviv y promovió un proyecto de la editorial Edingurgh University Press para coordinar el libro The Spanish Civil War and the Arts. La **Dra. Susy Gruss** preparó sus presentaciones para los congresos planificados; estos quedarán en la pila para tiempos mejores sin Corona...: "La proyección del proceso Eichmann en el periódico en judeoespañol El Tiempo de Tel Aviv" (Día de la conmemoración del Holocausto, Israel), "El generoso Isaac Jack Lévy Z"l" (Maratón ladino, Israel), "La literatura hebrea moderna en el semanario El Tiempo" (MEAH, Strasbourg), "La memoria guarda las llaves de Salónica" (Centro Benveniste, Lisboa), "Forjando una conciencia nacional a través de grandes figuras del judaísmo sefardí – el Rab Alcalay" (Society of Sepharad, Belgrado), "La columna Opiniones de Chimón-Chimón en el semanario El Tiempo" (CSIC, Madrid).

Además la Dra. Gruss está preparando los textos de las novelas inéditas de Judá Haim Perhiá para su futura publicación.



Relaciones internacionales

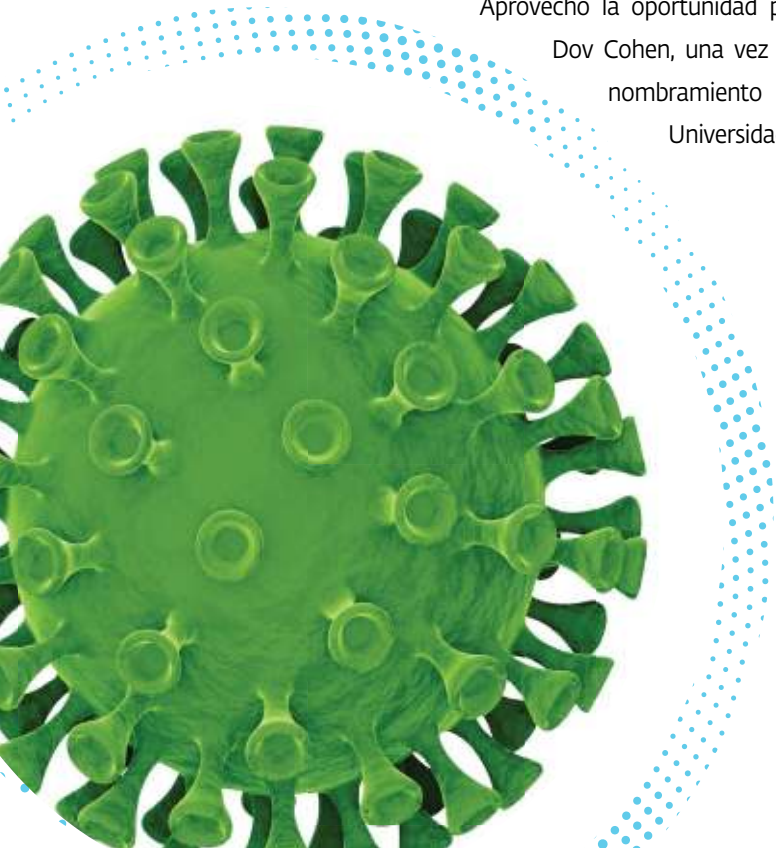
El instituto mantuvo una correspondencia activa con colegas en todo el mundo; con sumo interés y dolor hemos tratado de apoyar moralmente a nuestros amigos en los países más afectados por la pandemia. Lamentamos mucho que tres visitas concretadas para los meses abril- junio hayan sido postergadas: la de la profesora Nora Rozsavari del Departamento de filología española de la Universidad Católica de Budapest, la cineasta Dra. Ainoha Montoya de Hamburgo y la presentación de su film "Camino de leche y miel" y el Prof. Antonio Celso Ribiero de Brasil que bajo la tutela del Dr. Dov Cohen programó una pasantía en el Instituto. Días contados antes que el espacio aéreo de Israel fuera cerrado la Prof. Ora Rodrigue Schwarzwald regresó de Madrid donde presentó un trabajo sobre los proverbios y las frases en Ladino inmersas en la Hagadá de Pesah. Por el momento las conferencias y los congresos internacionales en los cuales los investigadores del Instituto.

Hacia al futuro:

La programación del año lectivo 2020-2021 siguió su rumbo como si la Corona no existiera: al contrario, el equipo docente y directivo del Instituto se esmeró en pulir, más aún, los programas para que los contenidos sean más atractivos y eficaces. Ante la imposibilidad de realizar entrevistas personales a los aspirantes al Curso de Estudios de certificado sobre "La cultura de los sefardíes de los Balcanes", estas se realizaron telefónicamente en un ambiente solidario y cordial. Pensando siempre en el futuro damos la bienvenida a uno nuevo miembro docente, la Dra. Ariadni Konstantinou del departamento de Estudios clásicos, que se encargará de impartir un curso panorámico sobre la historia y la cultura griega.

Mazal Tov en tiempos de Corona

Aprovecho la oportunidad para saludar y felicitar doblemente a Dov Cohen, una vez por la boda de su hija Yael y por su nombramiento oficial como profesor titular de la Universidad.



Proverbios i auguriyos sovre la salud, recogidos por Nivi Gornel

Keriya presentarvos unos kuantos proverbios i augurios sovre la salud ke meldimos l ambezimos en la primera lesion de Ladino por el zoom ke tuvimos despues ke se seraron las universidades por la pandemia.

פרוב'ירבייוס אי אאוגורייס סוב'רי לה סאלוד / ניבי גומל
קיריאה פריזינטארב'וס אונס קואנטוס פרוב'ירבייוס אי אאוגורייס סוב'רי לה סאלוד קי מילדימוס אי
אמביזימוס אין לה פרימירה ליסיון קי טוב'ימוס דיספואיס קי סי סירארון לאס אוניב'ירסיטאדיס פור לה
פנדימאה.

Mijor vale ser sano ke savio	מ'ד'ור ב'אלי סיר סאנו קי סאב'יו
A mi vizina le masio, a mi me se apegó	אה מ' ב'ז'ינה לי נאסייו, אה מ' מי סי אפיגו אונה
Una ora de negligencia kavza danyo de un anyo	אורה די ניגלי'ינסיאה, קאב'זה דאנייו די און אנייו
El Viejo dura porke se kura	איל ב'יז'ו דורה, פורקי סי קורה
Pensa por tu kuerpo, ma mucho mas port tu alm	פינסה פור טו קואירפו, מה מונג'ו מאס פינסה פור טו אלמה
Azno no muere de tikiyaa	אזנו נו מואירי די ט'יקיאה
Kyen se akavida tiene Buena vida	קיין סי אקאב'ידה טייני בואינה ב'ידה
El medico puede milizinar todo afuera de la provedad	איל מ'דיקו פואידי מ'ליזינאר טודו אפ'ואירה די לה פרוב'ידאד
La kaza del doliente se kema, l no se siente	לה קאזה דיל דוליינטי סי קימה - אי נו סי סיינטי
Sanos l rezios ke (e)stesh!	סאנוס אי ריזייוס קי (אי)סט'יש!

קרוניקה די איסמירנה

לה קולירה

דיריאן ב'ירדאד'יראמינטי קי נואיסטרה סיאודאד' איס קונדינאד'ה אה סופ'ריר, אה טינר סיימפרי אה דיפלוראר אלגונה קאטאסטרופ'ה, אלגונה איפידמיאה, או אלגונה קריזה אגוד'ה [...] דיסדי אלגונוס דיאס, איס לה קולירה קי ריינה אונדי נוזוטרוס, קי טומה פוקו אה פוקו פרופורסיוניס אינקייטאנטיס, קי פארעליזה טוד'ה טראנסאק-סייון קומירסיאל, קי איספאב'ורסי טוד'ה לה פופולאסיון אין ג'ניראל, אי קי אימפיסה, דיסדיג'וזאמינטי, אה אזיר ב'יקטימאס, אה איג'אר אין לוטו אה מונג'אס פ'אמילייאס.

פירו סי איל מאל איס ריאלימינטי גראב'י, לוס מידייוס פארה פריזירב'ארסי די איל סון נומירוזוס, או פ'אסיל אה סיר אובסירב'אדוס. אינל אינטיריס די נואיסטרוס נומירוזוס ליקטוריס די איסמירנה קריאמוס אוטיל די דארליס אקי אלגונוס קונסיז'וס, אי לוס אימפינייאמוס ביב'אמינטי אה סיגירלוס. איליוס סון מווי איפ'יקאסיס, ריקומינדאד'וס קומו און מידי'יו קאז'י סיגורו פארה איב'יטאר איל מאל:

אנטיס די נאד'ה סי קירי פורפ'יקאד'ו לה אגואה. איסטה פורפ'יקאסיון סי אזי: סיאה אין בוליינדולה, סיאה אין מיסקלאנדולה קון איל Alun (ש'אפ [=אלום]) אה ראזון די 15 אה 20 סינטיגראמוס פור ליטרו (פור קופה ריגולאר), או אין איג'אנדו דיינטרו 80 סינטיגראמוס די Acide citrique [=חומצה ציטרית] די Acide tartrique [=חומצה טרטריט] או ביין Acide lactique [=חומצה לקטית].

איב'יטאר טוד'ו איקסיסו אין איל קומיר, אינל ביב'יר אי אין לה ב'יד'ה אין ז'ניראל.

נו לאב'ארסי קי קון אגואה בוליד'ה. אינש'אגוארסי לה בוקה קון אגואה אסידולאד'ה, סיגון איס דיג'ו מאס אריב'ה.

אנטיס די קומיר, או די מיטיר אלגונה קודה אלה בוקה, לאב'ארסי לאס מאנוס קון ש'אב'ון.

לייב'אר סינטורייה (קוש'אק) די לאנה. אזירסי, אנטיס די איג'אר, פ'ריקסייוניס קון אלקול (איספיריטו די ב'ינו).

דיזינפ'יקטאר מונג'אס ב'יזיס איל קאביניטו אנסי קי טוד'וס לוס בוראקוס אי קאנאליס די אגואה סוזייה, קון קאל, מיסקלאד'ה די פודרה די ז'אב'יל, אינקאלאר לאס פאריד'יס אין בלאנקו, דוס או טריס ב'יזיס אלה סימאנה.

נו ניגליז'יר נינגונה דיאריאה.

אין קאזו אונדי לה אינפ'ירמיד'אד' סי דיקלאראריאה, אי אסטה קי איל מידי'יקו ב'ינגה, קומבאטיר לה דיאריאה, אין ביב'יינדו לימונאדאס די אסיד לאקטיק. קומבאטיר איל ריבוסו קון יילו, גאזואס. קאאינטאר מונג'ו איל אינפ'ירמו, פ'ריקסייונארלו איניז'יקאמינטי.

און אולטימו קונסיז'ו איס אקיל די נו סיר איספאנטוזו. איל קאלמו, לה סאנגרי פ'ריאה, איל קוראז'י, סון טאמביין בואינוס פריזירב'אטיב'וס, קי ריקומינדאמוס ביב'אמינטי.

לה מוניסיפאליד'אד' אימפיסו אה אזיר סו דיב'יר קון מונג'ו זילו. אילייה איזו סירראר לאס אגואס די ב'יזיר סווייו אי די עוסמאן אגה, קי דישאן מונג'ו אה דיזיאר קומו לימפיזה אי פוריזה אי איסטה אינסטאלאנדו פ'ואינטיס פוב-ליקאס קון אגואה די לה קאמפאנייה אין טוד'אס לאס קאלייס דילה סיאודאד'. מונג'אס אוטראס פריקאאוסיוניס סון טומאד'אס פור קומבאטיר איל מאל, אי איספיראמוס קי ביין פריסטו איסטארימוס דיסבאראסאד'וס די איסטה טריסטי איפידמיאה.

איל טיימפו, איסטנבול, 11.8.1913

Y para terminar unas fotos de nuestro hermoso campus en Bar-Ilan que durante estos meses se llenó de flores.

Kronika de Esmirna, “La Kolera”

Una página del periódico en judeoespañol El Tiempo, Istambul 11.8.1913 recogido por Dov Cohen Diran verdaderamente ke nuestra sivdad es kondenada a sufrir, a tener siempre a deplorar alguna katastrofa, alguna epidemia, o alguna kriza aguda... Desde algunos dias, es la Kolera ke reyna ande nozotros, ke tomo poko a poko proporsiones inkietantes, ke paraliza toda transakcion komersial, ke espavorese toda la populasion en djeneral, i ke empesa, desdichadamente, a azer viktimas a echar en luto a munchas familjas.

Pero si el mal es realmente grave, los medios para preservarse de el son numerozos, o fasil a se observados. En_el entereso de nuestros numerozos lektores de Esmirna kreemos util de darles aki algunos consejos, i los empenyamos vivamente a seguirlos. Ellos son muy efikases, rekomendados komo un medio kazi siguro para evitar el mal:

Antes de nada se kere purifikado el agua. Esta purifikasion se aze: sea bulliendola, sea en mesklandola kon el Alun a razonde 15 a 20 sentigramos por litro, o en echando dientro 80 sentigramos de Asid sitrik (Acide citrique) de Asid tartik (Acide tartrique) o bien Asid laktik (Acide lactique).

Evitar todo ekseso en el komer, en_el beber i en la vida en jeneral.

No lavarse ke kon agua bullida. Enshuagarse la boka kon agua asidulada, sigun es dicho mas ariva.

Antes de komer o de meter alguna koza a_la boka, lavarse las manos kon shavon.

Yevar sinturya (kushak) de lana. Azerse, antes de echar, friksiones kon alkol (espírito de vino).

Desinfektar munchas vezes el kabineto ansi ke todos los burakos i kanales de agua susia kon kal, mexklada de pudra de javel´enkalar las paredes en blanko, dos o tres vezes a_la semana.[...]

El ultimo consejo es akel de no ser espantozo. El kalmo, la sangre fria´el koraje´son tambien buenos preservativos, ke rekomendamos bivamente.



דואר אלקטרוני Instituto.ladino@biu.ac.il
טלפון 03-5344448 | פקס 03-7362721

מכון סלטי
חקר הלאדינו

אוניברסיטת
בר-אילן
Bar-Ilan University

